

УДК 338.34

Т. С. Яровенко, М. В. Тулякова, Ю. А. Козюпа

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Уточнено трактування категорії «інтенсифікація розвитку підприємства»; обґрунтовано авторський підхід до системної класифікації напрямів інтенсифікації розвитку підприємства; розроблено методику оцінювання інтенсифікаційних процесів розвитку підприємства.

Ключові слова: інтенсифікація розвитку підприємства, класифікація напрямів інтенсифікації, інтегральна оцінка інтенсифікаційних процесів.

Уточнена трактовка категорії «інтенсифікація розвитку підприємства»; обґрунтовано авторський підхід до системної класифікації напрямів інтенсифікації розвитку підприємства; розроблено методику оцінювання інтенсифікаційних процесів розвитку підприємства.

Ключевые слова: интенсификация развития предприятия, классификация направлений интенсификации, интегральная оценка интенсификационных процессов.

The article specifies the interpretation of the category «intensification of the company»; reasonably author's approach to the classification system of intensification areas of enterprise development; the methods of assessment of intensification processes of the enterprise.

Keywords: intensification of the enterprise, the classification of areas of intensification, integrated assessment of intensification processes.

Однією з найважливіших проблем розвитку економіки на сучасному етапі є підвищення рівня інтенсифікації процесів на промисловому підприємстві, що сприяють його розвитку та забезпеченню адаптованості до змін зовнішнього середовища.

Підвищення рівня інтенсифікації розвитку в цілому та інтенсифікації виробництва (як одного з його напрямів) зумовлене впливом науково-технічного прогресу та науково-технічної революції. Необхідною умовою для інтенсифікації, тобто її «поштовхом», є новітні розробки та сучасні технології. А сам процес інтенсифікації потребує залучення додаткових ресурсів та відповідних витрат.

Отже, на сучасному етапі розвитку економіки України перед промисловими підприємствами постають завдання, пов'язані з вибором найбільш ефективного та доцільного варіанта реалізації цих витрат, їх кількості та якості, конкретизації програм використання ресурсів у забезпеченні інтенсифікації виробництва, тобто управління інтенсифікаційними процесами.

Нині спостерігається значна зацікавленість з боку науковців та практиків до проблеми інтенсифікації розвитку на різних рівнях економічної системи.

Зокрема, у розвиток теорії інтенсифікації виробництва значний внесок зроблено українськими вченими, такими як Н. Агаркова, О. Амоша, Б. Буркінський, М. Бутко, З. Варналій, В. Геєць, М. Долішній, С. Злупко, Л. Зайцева, С. Ілляшенко, О. Кузьмін, Е. Лібанова, І. Лукінов, А. Мельник, С. Пиріжков, С. Романюк, В. Пила, С. Писаренко, Л. Чернюк, М. Чумаченко, А. Чухно та ін. У зарубіжній літературі теоретичні та методичні засади інтенсифікації відображено в дослідженнях К. Павлова, Д. Другманда, Н. Хавеланджа, А. Валерейя та ін.

В основу початкового розуміння інтенсифікації покладений витратний підхід, що в умовах обмежених ресурсів у ринковій економіці не є раціональним. Далі

відбулася переорієнтація поглядів учених на інтенсифікацію як на процес, пов'язаний лише зі збільшенням виробництва продукції, унаслідок чого було висунуто результативний підхід. Але й вона не є досконалою, оскільки при цьому недооцінюється роль витрат і капітальних вкладень.

Отже, з огляду на очевидні досягнення у вивченні багатьох аспектів інтенсифікації в цілому та інтенсифікації виробництва зокрема питання, пов'язані з цим процесом, залишаються сьогодні актуальними. Це стосується як трактування змісту, самої сутності «інтенсифікації», так і вдосконалення теоретико-методологічних підходів з урахуванням особливостей української економіки.

Метою нашої статті є подальший розвиток теоретичних основ менеджменту з позицій уточнення категорії «інтенсифікація розвитку підприємства», а також розробка науково обґрунтованих класифікації напрямів інтенсифікації розвитку підприємства та методики оцінювання інтенсифікаційних процесів на промисловому підприємстві.

Понятійний апарат інтенсифікації розвитку бере початок із визначення самого поняття «інтенсивність», що є напруженістю процесу, яка характеризується мірою віддачі кожного з використовуваних факторів, ресурсів [1], тобто, якісною характеристикою, що виражає високу міру, ступінь сили, напруженості, насиченості якогось прояву чи процесу [2].

Поняття «інтенсифікація розвитку підприємства», як процес, є посиленням, збільшенням напруженості, продуктивності, дієвості [3]; процесом суспільного виробництва, що базується на застосуванні найефективніших засобів і предметів праці, кваліфікованої робочої сили, передових форм і методів організації праці, зростаючої інформованості про найновіші досягнення науково-технічного прогресу тощо [4].

Метою інтенсифікації розвитку підприємства є підвищення продуктивності його функціонування, а механізмами – технічні, організаційно-економічні та інші заходи, що дозволяють підвищити продуктивність виробничих, інноваційних, інвестиційних, соціальних та інших процесів на підприємстві за певних умов.

Отже, на нашу думку, під «інтенсифікацією розвитку підприємства» слід розуміти збільшення продуктивності процесів його розвитку, що базується на застосуванні передових форм і методів організації, з метою виходу на вищий ступінь розвитку.

Таким чином, інтенсифікація розвитку, зокрема інтенсифікація виробництва, мають певний рівень, що характеризує міру продуктивності процесу, його вдосконалення. Для інтенсифікації розвитку в цілому необхідними умовами є не тільки наявність матеріально-технічної бази, що її забезпечує, а й інноваційні методи організації управління, технології тощо.

Отже, при оцінюванні процесів інтенсифікації розвитку необхідно застосовувати системний підхід, який забезпечує найбільшу ефективність. Адже підприємство як відкрита система складається з підсистем, які мають певну самостійність і організаційну автономію, та процесів, при проведенні яких відбувається розвиток підприємства в цілому (див. рисунок). Але при управлінні процесом інтенсифікації розвитку промислового підприємства слід дотримуватись принципу пропорційності між напрямками інтенсифікації, наприклад інтенсифікацією робочої сили та інтенсифікацією використання машин та устаткування, інтенсифікацією робочої сили та інтенсифікацією соціального розвитку тощо.

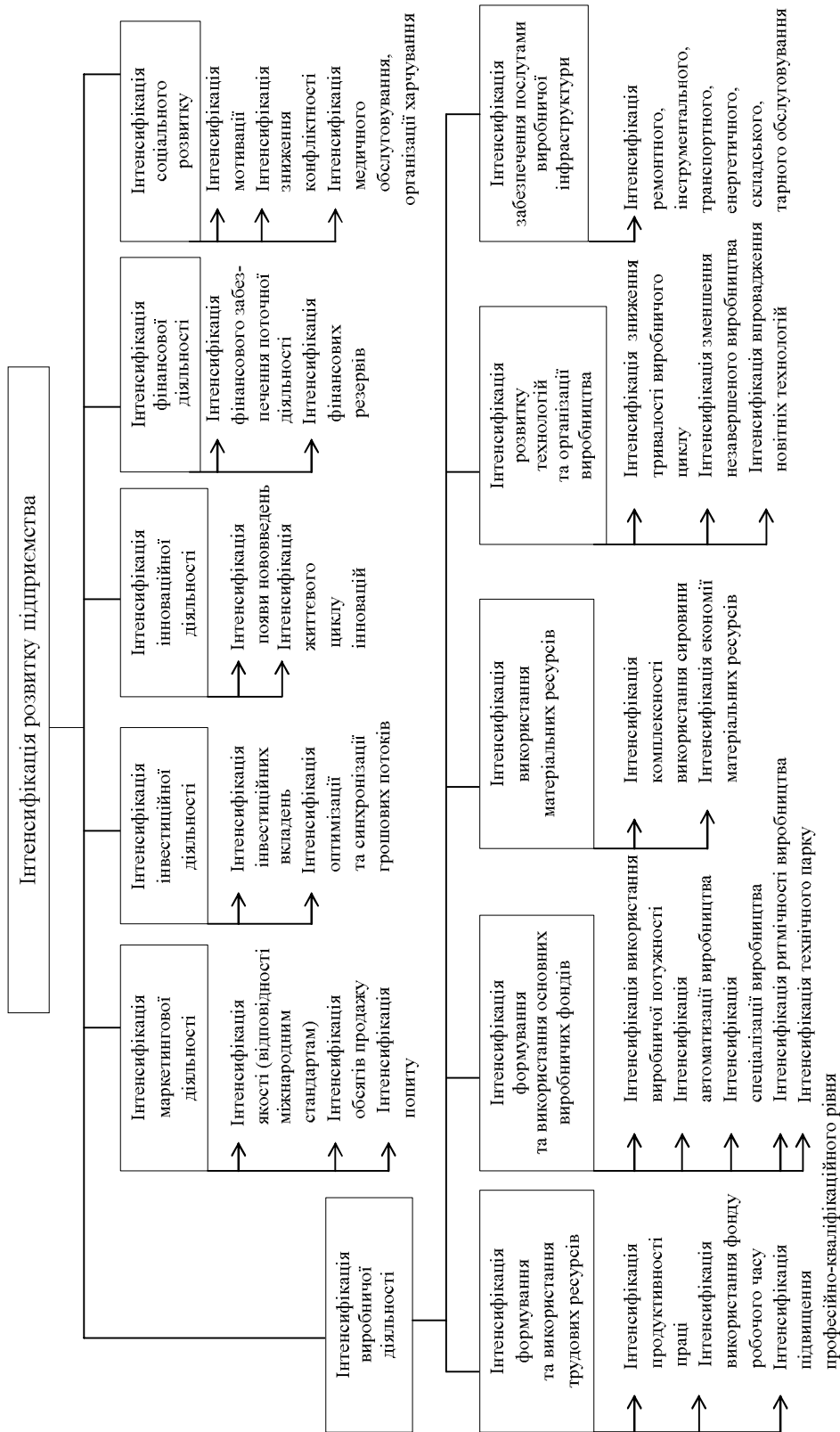

Рис. Класифікації напрямів інтенсифікації розвитку підприємства

Однією з основних проблем в управлінні інтенсифікаційними процесами є проблема комплексного оцінювання рівня інтенсифікації розвитку підприємства з урахуванням різноманітних шляхів його досягнення. Вона породжує складність в обґрунтуванні доцільного рівня інтенсифікації, що є головним критерієм у прийнятті управлінських рішень.

Слід розрізняти поняття «інтенсивність» та «економічна ефективність». Так, характеризувати рівень інтенсифікації через співвідношення результатів виробництва до його витрат є недоцільним. Адже економічна ефективність є досягненням найбільших результатів за найменших витрат живої та уречевленої праці [4]. Тобто вона характеризується відношенням результату та витрат певного заходу, що має на меті підвищення продуктивності виробництва. У той час інтенсифікація математично характеризує динаміку результативності (продуктивності) певного економічно-технологічного процесу (зокрема, виробничого процесу), що може бути відображено за допомогою відповідних індексів. Про наявність інтенсифікації будуть свідчити значення відповідних індексів, що перевищують одиницю. Рівень інтенсифікації при цьому математично характеризується величиною відповідних індексів, що характеризують певний процес (розвитку, виробництва тощо).

При цьому, на нашу думку, наявність певної загальної економії тих чи інших видів ресурсів унаслідок інтенсифікації [5] може не спостерігатися, адже збільшення загального обсягу їх використання за рахунок певних факторів зазвичай перекриває обсяг економії. А фактичну економію ресурсів можна констатувати лише на основі результатів аналізу питомих показників у динаміці. Таким чином, з економічної точки зору, доцільно визначати загальний рівень інтенсифікації розвитку (зокрема, виробництва) за рахунок певних факторів.

Методика оцінювання рівня інтенсифікації розвитку підприємства повинна бути гнучкою та адаптаційною щодо змін зовнішнього середовища, а також урахувати можливість зміни вхідних параметрів, використання як кількісних (натуральних та вартісних), так і якісних показників.

Інтегральний показник рівня інтенсифікації розвитку підприємства складається з комплексних та часткових показників, які характеризують рівень інтенсифікації за окремими напрямками, зокрема формуванням, залученням та використанням тих чи інших видів ресурсів [6].

Частковими показниками оцінки рівня інтенсифікації можуть бути показники ресурсної ефективності (матеріаломісткість, фондомісткість, трудомісткість) та показники окремих напрямів розвитку.

Крім того, на основі уточненого визначення поняття «інтенсифікація розвитку підприємства» інтегральну оцінку інтенсивності розвитку доцільно визначати через індекси відповідних показників, що характеризують чинники розвитку підприємства у сучасних умовах. Так, для оцінювання рівня інтенсифікації розвитку підприємства запропоновано систему показників (див. таблицю) та методику інтегральної оцінки, яка складається з певних етапів.

Перший етап: формування бази вхідних даних – часткових показників оцінки рівня інтенсифікації розвитку підприємства, які, з точки зору аналітика, є найбільш важливими та адекватними умовам функціонування підприємства.

Другий етап: побудова структури «розвитку підприємства» з визначенням напрямів його аналізу та комплексних показників їх оцінки.

Третій етап: розрахунок значень часткових показників – індексів за окремими напрямами розвитку (див. таблицю).

Таблиця

Показники інтенсифікації розвитку підприємства

№ з/п	Назва показника
1	Інтенсифікація виробничої діяльності
1.1	Інтенсифікація формування та використання трудових ресурсів
1.2	Інтенсифікація формування та використання основних виробничих фондів
1.3	Інтенсифікація використання матеріальних ресурсів
1.4	Інтенсифікація розвитку технологій та організації виробництва
1.5	Інтенсифікація забезпечення послугами виробничої інфраструктури
2	Інтенсифікація маркетингової діяльності
3	Інтенсифікація інвестиційної діяльності
4	Інтенсифікація інноваційної діяльності
5	Інтенсифікація фінансової діяльності
6	Інтенсифікація соціального розвитку

З метою врахування рівня значущості в запропонованій методиці доцільно використовувати коефіцієнти значущості комплексних та часткових показників, які визначаються на основі експертних оцінок.

Отже, четвертий етап: оцінка значущості складових – комплексним та частковим показникам призначаються питомі ваги, що характеризують їх важливість для оцінювання.

П'ятий етап: визначення рівня розвитку підприємства за допомогою інтегрального показника інтенсифікаційних процесів за формулою

$$R = \sum_{j=1}^6 \left(\sum_{i=1}^n I_i \times d_i \right) \times d_j ,$$

де R – рівень інтенсивності розвитку підприємства; I_i – часткові показники-індекси оцінки рівня розвитку підприємства; n – кількість показників-індексів оцінки рівня розвитку підприємства, $i = [1, \dots, n]$; j – комплексний показник-індекс оцінки рівня розвитку підприємства, $j = [1, \dots, 6]$; d_j – питома вага комплексних показників; d_i – питома вага часткових показників.

Якщо значення індексу при інтенсивності розвитку повинно зменшуватись, він урахується у формулі як обернена величина.

На підставі аналізу практичної діяльності підприємств у ринкових умовах виявлено, що набір показників для формули доцільно здійснювати аналітику самостійно, включаючи або виключаючи окремі індекси.

У разі, коли коефіцієнт інтегральної оцінки рівня інтенсивності розвитку підприємства більший за одиницю та зростає, – рівень інтенсивності є задовільним, в іншому випадку – незадовільним.

Висновки. Викладені результати досліджень спрямовані на вдосконалення методичних підходів до оцінювання інтенсивності розвитку підприємства, що дає змогу: кількісно оцінити його рівень; підвищити обґрунтованість порівняння окремих підприємств (або підрозділів одного підприємства) за рівнем розвитку в межах окремої галузі, території, сфери діяльності; наочно представити динаміку рівня розвитку підприємства у часі та його тенденції; проаналізувати сильні й слабкі сторони у функціонуванні підприємства, виявити причини відставання в розвитку та розробити обґрунтовані заходи коригування стратегії й політики;

підвищити обґрунтованість управлінських рішень та ефективність використання їх фінансових ресурсів розвитку. Крім того, перевагами запропонованого підходу оцінювання є його простота в застосуванні та доступність інформації для розрахунку.

Бібліографічні посилання

1. **Борисов А. Б.** Большой экономический словарь / А. Б. Борисов. – М. : Книжный мир, 2003. – 895 с.
2. **Головин С. Ю.** Словарь практического психолога / С. Ю. Головин. – М. : Харвест, 1998. – 409 с.
3. Мала гірнича енциклопедія : у 3 т. / за ред. В. С. Білецького. – Донецьк : Донбас, 2004. – Т. 1. – 640 с.
4. Економічна енциклопедія: у 3 т. / [редкол. : С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін.]. – К. : Академія, 2000. – Т. 1. – 864 с.
5. **Борисов Е. Ф.** Экономическая теория / Е. Ф. Борисов. – М. : Юрайт-Издат, 2005. – 399 с.
6. **Павлов К. В.** Оценка эффективности интенсификации общественного производства / К. В. Павлов, С. В. Ильин // Вісн. екон. науки України. – 2004. – № 1. – С. 79–80.

Надійшла до редколегії 14.03.2013 р.